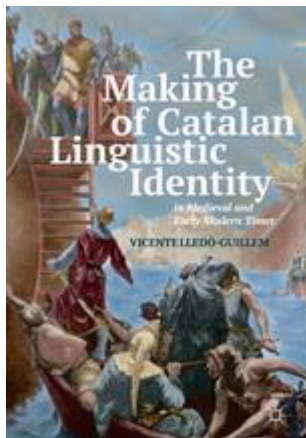

Vicente Lledó-Guillem. *The Making of Catalan Linguistic Identity in Medieval and Early Modern Times*. Cham, Suïssa: Palgrave Macmillan, 2018. 250 pàg. ISBN: 978-3-319-72079-1 i 978-3-319-72080-7 (e-book).

Ressenyat per Elisabet Llopart-Saumell
(Universitat d'Alacant i Institut de Lingüística Aplicada, UPF)

A l'obra *The Making of Catalan Linguistic Identity in Medieval and Early Modern Times*, publicada el 2018, Vicente Lledó-Guillem, catedràtic de Llengües i Literatures Romàniques de la Hofstra University de Nova York, analitza des d'una perspectiva històrica la relació entre la llengua catalana i la identitat pròpia d'aquest territori. Per una banda, la qüestió del català i el catalanisme constitueix un tema candent que va començar a tenir rellevància acadèmica al primer quart del s. XX. De l'altra, quant a relació entre l'aspecte lingüístic i identitari, té en compte que una llengua pot representar l'essència de les persones que l'utilitzen; una idea que s'ha utilitzat de forma recurrent al llarg de la història. A partir d'aquest objectiu general, l'autor presenta la relació del català i l'occità, entre d'altres, per explicar la (dis)continuitat d'aquestes llengües i el sentiment identitari que desprenen en el marc de la Corona d'Aragó i de l'Imperi espanyol. Per fer-ho, estudia un conjunt de textos de l'edat mitjana i de l'edat moderna de diferents gèneres i autors per mitjà d'una anàlisi postfilològica i glotopolítica. Es tracta d'un treball novedós i original que exposa amb claredat, deteniment i rigorositat els resultats d'una aproximació tant lingüística com política i ideològica a aquest objecte d'estudi. A més, cal destacar que, tot i que el llibre se centra en un context històric particular, el tema estudiat esdevé rellevant en l'actualitat, ja que la perspectiva adoptada permet entendre la política lingüística fins a dia d'avui tant de les àrees catalanoparlants com de les ibèriques.

Pel que fa a l'estructura, en primer lloc, consta d'una introducció que se centra en els textos seleccionats per a l'estudi i en el marc teòric i metodològic a partir dels quals analitza aquests textos. A més, hi tenen cabuda altres aspectes que contextualitzen d'una forma atractiva i adient el període d'estudi. A continuació, el contingut del llibre es divideix en dues parts. En la primera, es demostra com la neutralitat política de l'occità va ser utilitzada per la monarquia catalanoaragonesa per defensar els seus interessos. Per aquest motiu, tant podien emfatitzar la discontinuïtat entre el català i l'occità com esborrar-la. En la segona part, l'autor explica com, a l'edat moderna, el declivi del català com a llengua reial respecte del castellà dona origen a una nova interpretació entre el català i l'occità. No només sota la Corona d'Aragó, sinó també a la península Ibèrica. Finalment, el treball es tanca amb les pertinents conclusions.

La introducció d'aquest llibre pren com a punt de partida una qüestió lingüística i històrica que avui encara no s'ha pogut contestar per complet: com el llatí va donar lloc a les diferents llengües romàniques després de la caiguda de l'Imperi romà d'Occident. D'acord amb Lledó-Guillem, és molt possible que, si tot aquest territori hagués estat unificat políticament, les llengües romàniques no s'haguessin definit i, per tant, s'hagués continuat fent referència a aquestes llengües com a varietats regionals del llatí. Tanmateix, d'acord amb la situació política resultant, es van delimitar llengües diferents. En aquest punt, cal tenir en compte que, com s'observa en el cas del català, tot i que la divisió d'un territori està estretament relacionada amb la definició i delimitació d'una llengua, hi ha circumstàncies històriques que afecten aquests processos que han estat poc estudiades o, fins i tot, esborrades. A més, la diferenciació lingüística no és fàcil d'establir, sobretot si els límits s'han imposat de forma brusca a causa de les circumstàncies polítiques.

D'acord amb aquest objectiu, l'autor analitza una sèrie de textos que, a través de l'anàlisi dels contextos històrics en què tenen lloc, revelen que són textos metalingüístics d'una rellevància destacada des d'un punt de vista lingüístic, polític i ideològic. Precisament, un dels aspectes innovadors d'aquesta obra són els textos seleccionats, ja que cada un dels capítols se centra en un text que mai abans s'ha estudiat des d'un punt de vista lingüístic i ideològic (excepte el sonet de Jaume Orts del capítol 6). En relació amb l'ús de del terme *textos metalingüístics*, Lledó-Guillem indica que és necessari ampliar la noció de *text* en els estudis històrics i ideològics de la llengua, així com la definició de què s'entén per *metalingüístic*. Amb aquesta afirmació, suggereix analitzar altres productes culturals d'un període històric que, tot i que no són textos, aporten pistes importants sobre la ideologia lingüística del període.

Quant al marc teòric i l'enfocament metodològic adoptat, el lingüista emprèn una anàlisi basada en la postfilologia i els processos semiòtics relacionats amb la interpretació ideològica de la diferència lingüística. Es tracta, doncs, d'una aproximació glotopolítica en què els textos metalingüístics són l'objectiu principal de l'anàlisi. Més concretament, té en compte el concepte de *postfilologia* de Michelle R. Warren en relació amb la (dis)continuïtat lingüística, els conceptes d'*autenticitat* i *anonimat* de Kathryn Woolard per parlar de l'imperialisme i el nacionalisme lingüístic, i les nocions d'*iconització*, *recursivitat fractal* i *elisió* o *ocultació* de Judith T. Irvine i Susan Gal per interpretar les diferències lingüístiques.

Pel que fa al contingut de la primera part, s'inicia amb el capítol 2, que se centra en la batalla de Castellammare (1284), d'acord amb la descripció que se'n fa a la *Crònica* de Bernat Desclot, escrita en català el 1288 com a resposta al sirventès de Bernat d'Auriac (1285). En aquest text es pot observar l'ascens del català com a llengua reial i independent respecte de la llengua d'oïl (el francès) i la llengua d'oc (l'occità).

Quant al capítol 3, s'analitza el *Sermó* de Ramon Muntaner, escrit en occità el 1322, abans de la invasió catalanoaragonesa a Sardenya (1323). En aquest text s'analitza la política de la discontinuïtat lingüística de l'occità respecte de la continuïtat del català. Com s'indica, l'occità representa la unió catalanoaragonesa, però també s'utilitza per representar els considerats vertaders sards, en relació amb les famílies Doria i Malaspina. Per tant, destaca la neutralitat política d'aquesta llengua. En canvi, el català sembla considerar-se la llengua d'una identitat vertadera i continuada al mediterrani.

Al capítol 4 es relata la cerimònia poètica que va tenir lloc just després de la coronació d'Alfons el Benigne (1328). Es tracta d'una crònica de Ramon Muntaner escrita en català entre l'any 1325 i 1328. En aquest text es fa patent la posició del català i l'occità respecte de l'aragonès. Concretament, s'expliquen els detalls de la coronació com a resposta al *Privilegio General* (1283-1284) i els *Privilegios de la Unión* (1287). I,

en un altre subapartat, es posa en dubte la separació metalingüística entre el català i l'occità.

En resum, pel que fa als aspectes postfilològics, en els capítols 2, 3 i 4, Lledó-Guillem té en compte el canvi del gènere històric dels textos analitzats, que emfatitza la continuïtat del català respecte de la discontinuïtat o neutralitat de l'occità. Com destaca l'autor, estudiar el context catalanooccità és rellevant per motius polítics i lingüístics diversos. Per una banda, el sud de França sembla una localització ideal perquè durant l'edat mitjana hi naixés una llengua romànica independent. Per l'altra, la diferenciació política i lingüística del català i l'occità és rellevant en l'àmbit romànic, ja que durant els segles XIII i XVII la relació entre les dues llengües va ser utilitzada com una eina ideològica i política en la construcció de la Corona d'Aragó i, més endavant, de l'Imperi espanyol. La (dis)continuïtat política i lingüística de les dues llengües era recolzada o rebutjada depenent del context històric.

El capítol 5, ja a la segona part del llibre, se centra en les edicions, traduccions i comentaris de la poesia d'Ausiàs March (1400-1459) a l'edat moderna. El context en què se situa es correspon amb la (dis)continuïtat històrica de la llengua catalana i la creació lingüística de l'Imperi espanyol. En aquest sentit, es proposen tres possibles contextos sobre l'origen de llengua catalana: en el marc del llemosí com una llengua arcaica i no hispànica desproveïda de continuïtat històrica, com una llengua hispànica, però arcaica, o com si el llemosí hagués estat una llengua continuada sota la Corona espanyola, però d'origen no hispànic.

Per últim, al capítol 6, el text analitzat és un sonet de Jaume Orts, titulat *Soneto en una lengua que es juntamente valenciana y castellana*, que data del 1600. Com el títol indica, es pot llegir tant en castellà com en català. El fil conductor d'aquest capítol és la possible unitat de la llengua catalana i occitana a l'edat moderna i l'exaltació del valencià apitxat. Més concretament, es descriu l'aparició del valencià apitxat com una varietat prestigiosa del català, així com l'oposició a la historiografia lingüística del català i del castellà modern. S'observa, doncs, com el secessionisme valencià va esdevenir un tema important en la historiografia del català i del castellà a l'edat moderna. En aquest sentit, l'ús del terme *valencià* en comptes de *català* té una voluntat clarament política, ja que presenta una connotació ideològica de secessionisme lingüístic i de discontinuïtat respecte de les altres varietats del català.

En definitiva, a la segona part, Lledó-Guillem se centra en la (dis)continuïtat històrica de la llengua catalana i la creació lingüística de l'Imperi espanyol, i es té en compte l'exaltació del valencià apitxat i la possible unitat de la llengua catalana i occitana. Així doncs, en els capítols 5 i 6 demostra que la interpretació de la història de la llengua catalana durant l'edat moderna ofereix diferents possibilitats en relació amb la construcció de l'Imperi espanyol.

A les conclusions, l'autor destaca que, el fet d'aplicar una perspectiva glotopolítica per estudiar la llengua, es pot considerar una renovació i evolució de la disciplina filològica al s. XXI. A més, és important esmentar que la postfilologia s'entén com una nova aproximació als estudis filològics que té com a finalitat reavaluar el concepte de filologia en l'estudi del català i de les llengües romàniques. En aquest cas, l'èmfasi recau en l'estudi de la història intel·lectual i cultural, ja que l'estudi cultural del passat és d'especial rellevància per entendre els esdeveniments que tenen lloc avui. En aquesta línia, queda palès que la llengua i la identitat catalanes continuen sent un tema candent d'especial rellevància en el context polític actual dels denominats Països Catalans, sobretot després de la celebració del referèndum d'autodeterminació de Catalunya l'1 d'octubre de 2017 i dels esdeveniments que han tingut lloc posteriorment. Finalment, assenyala que actualment hi ha una greu crisi política en la qual els filòlegs,

lingüistes i historiadors de la cultura podrien demostrar que el coneixement del passat ens pot ajudar a entendre millor els problemes actuals.

Aquest esplèndid, complet i interessantíssim treball sobre la construcció de la identitat catalana a l'edat mitjana i moderna es pot considerar una lectura obligada per a tots els que tenen interès en la història de la llengua i la literatura, la sociolingüística històrica, la història cultural i intel·lectual, el binomi llengua i política, i, per descomptat, la construcció de la llengua catalana i també de la castellana, així com de les llengües romàniques. Les aportacions realitzades tant en relació amb el tema tractat com amb l'enfocament aplicat i les fonts seleccionades aporten noves dades que alimenten aquest àmbit d'estudi i inviten a la reflexió.